Vlaams Parlement

stuk **2202** (2013-2014) – Nr. 1
ingediend op 8 oktober 2013 (2013-2014)

Voorstel van resolutie

van de heren Wim Wienen, Wim Van Dijck en Pieter Huybrechts

betreffende het samenvoegen van de bevoegdheden Roerend Erfgoed en Onroerend Erfgoed

verzendcode: CUL
LEE

TOELICHTING

Vlaanderen is een van de weinige regio's waar de bevoegdheid voor het erfgoed opgesplitst is in een bevoegdheid Roerend Erfgoed en een bevoegdheid Onroerend Erfgoed, en verdeeld is over twee aparte ministers.

Het roerend erfgoed (musea, beeldende kunsten, erfgoedcellen, archieven enzovoort) valt onder de bevoegdheid van de minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur. Daar werd ook het immateriële erfgoed (verhalen, volkscultuur, tradities, gebruiken enzovoort) aan toegevoegd. Het onroerend erfgoed (archeologie, monumenten, landschappen, varend erfgoed en heraldiek) valt onder de bevoegdheid van de minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand.

Die 'horizontale' bevoegdheidsverdeling (of beter scheiding van de bevoegdheden) wordt door velen als artificieel en onwerkzaam beschouwd omdat het niet de volle mogelijkheid biedt om een inclusief erfgoedbeleid te voeren. Anders dan in Vlaanderen kent monumentenzorg in het buitenland daarom vaak een verticale, subsidiaire structuur. In Nederland bijvoorbeeld valt de bevoegdheid Erfgoed (betreffende roerend en onroerend erfgoed) onder de verantwoordelijkheid van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, maar is het behoud zelf voor een groot stuk de taak van de gemeenten.[1]

Ook in Ierland werden de bevoegdheden Roerend Erfgoed en Onroerend Erfgoed recentelijk (2011) bij elkaar gebracht met als doel een betere instandhouding van het Ierse erfgoed te kunnen garanderen. Erfgoed werd er vroeger gedeeltelijk beheerd door de minister van Cultuur, Sport en Toerisme en gedeeltelijk door het departement Leefmilieu, Patrimonium en Lokaal Bestuur. Tegenwoordig verenigt Ierland alles in verband met het domein Erfgoed onder het departement van Kunsten en Erfgoed, inclusief de instandhouding van het Iers-Gaelisch (de Iers-Keltische taal).

Sinds de derde staatshervorming en de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en de Gewesten (Bijzondere Financieringswet) werden de financiële middelen, bestemd voor het beheer van het onroerend erfgoed, naar het Vlaamse Gewest overgeheveld. Als voornaamste argument voor die bevoegdheidsoverdracht werd gewezen op de nauwe band tussen de ruimtelijke ordening en de bescherming van het onroerend erfgoed. Aangezien die band met het roerend erfgoed niet bestaat, bleef de bevoegdheid over het laatste toevertrouwd aan de gemeenschappen, in het kader van hun ruime opdracht inzake het beleidsdomein Cultuur. Het is vanaf dat ogenblik dat de vrij ongelukkige en contraproductieve scheiding, met een bevoegdheidsdomein Roerend Erfgoed en een bevoegdheidsdomein Onroerend Erfgoed, ontstond.

Contraproductief omdat die situatie tot allerlei problemen inzake bevoegdheidsafbakening leidt. Bijvoorbeeld inzake archeologisch erfgoed. Wat moet (of kan) bij voorkeur behouden worden 'in situ' (al dan niet 'onroerend door bestemming') en wat kan (of moet) aan de site onttrokken worden en als roerend erfgoed in een museum ondergebracht worden? De scheiding tussen roerend en onroerend erfgoed is dus niet altijd even duidelijk. Denk maar aan de vele historische Vlaamse interieurs (roerend erfgoed) die in tegenstelling tot het onroerend erfgoed (hoeve, villa, kasteel enzovoort) waarin ze zich bevinden, zelf nauwelijks enige bescherming genieten.

[1] Ook het nieuwe Vlaamse Erfgoeddecreet implementeert geen concreet na te streven erfgoedstandaard voor steden en gemeenten.

Zo zorgt de ontkerkelijking er bijvoorbeeld voor dat kerkruimtes leeg komen te staan en dat hun (roerende) erfgoedinventaris bij herbestemming niet zelden op de antiekmarkt belandt. Ook de inventarissen (als die er al zijn) van te herbestemmen historische stads- en landhuizen worden meestal gewoon – als interessante inkomstenbron – aan de markt gelaten. Dat is onder meer een rechtstreeks gevolg van de opsplitsing in een bevoegdheid Roerend Erfgoed en een bevoegdheid Onroerend Erfgoed. Verschillende ministers leggen immers verschillende klemtonen. Onroerend Erfgoed hanteert bijvoorbeeld de bijzonder ruime Vlaamse Inventaris voor onroerend erfgoed, terwijl men inzake roerend erfgoed veel meer focust op een beperktere inventaris van topstukken.

De discrepantie tussen de aanpak in het bevoegdheidsdomein Roerend Erfgoed en die in het domein Onroerend Erfgoed bij het naar waarde schatten van ons Vlaamse patrimonium zorgt er bijvoorbeeld voor dat kunstbezit en (cultuur)historische voorwerpen steeds minder vaak onderdak vinden in musea. Het gaat immers maar in enkele gevallen over culturele topstukken en bij Ruimtelijke Ordening wordt nauwelijks nog achter de façade gekeken naar de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken. Dat laatste is ook te wijten aan het feit dat Onroerend Erfgoed (ondanks de ruim opgevatte inventaris) zich de laatste jaren beperkt tot een meer adviserende en ondersteunende rol ten koste van een inclusief beschermings- en instandhoudingsbeleid. De gevolgen zijn dan ook niet te overzien.

Naast de vaste onderdelen van een interieur – zoals plafondschilderingen, schouwen of houtsnijwerk – kunnen immers ook roerende goederen deel uitmaken van een historisch interieur. Bijzonder waardevolle meubels en schilderijen die onlosmakelijk verbonden zijn met de geschiedenis van het onroerend erfgoed, gaan met karrenvrachten verloren.

De indieners menen dat die zorgwekkende situatie alleen door het bij elkaar brengen van de bevoegdheid Roerend Erfgoed en de bevoegdheid Onroerend Erfgoed, samen met een overstijgende, complementaire visie, kan worden verholpen. Er moet veel meer dan nu in zijn totaliteit naar roerend en onroerend erfgoed worden gekeken. Alleen zo valt roerend erfgoed ook beter in zijn context te beoordelen. Als in Vlaamse musea van een bepaald erfgoedstuk bijvoorbeeld al talloze exemplaren te vinden zijn en er uit een landhuis vergelijkbare stukken worden afgestoten, dan is de afweging 'vrijwaren of uit handen geven' makkelijker gemaakt. Een dergelijke manier van werken kan het beste plaatsvinden onder één minister en door een gelijkgeschakelde, inclusieve manier van inventariseren.

Geen betere illustratie van de artificiële scheiding tussen het beleidsdomein Cultuur en het beleidsdomein Onroerend Erfgoed dan de aan de gang zijnde restauratie van het Lam Gods. De restauratie van het Gentse altaarstuk van de gebroeders van Eyck toont perfect het 'grijze gebied' tussen roerend en onroerend erfgoed aan. Enerzijds voorziet de minister van Cultuur via het Topstukkendecreet in een subsidiëring van maximum 80% van de restauratiekosten. Anderzijds maakt dat meesterwerk van de Vlaamse primitieven ook onlosmakelijk deel uit van een beschermd monument, de Sint-Baafskathedraal, waardoor de factuur gedeeld wordt met het beleidsdomein Onroerend Erfgoed. De tweedeling is dus puur theoretisch en geeft vaak aanleiding tot grote problemen.

Zo zijn er heel wat roerende voorwerpen die door de bevestiging aan of hun plaats in een gebouw of site onlosmakelijk deel uitmaken van een onroerend erfgoed, maar daarom de status van roerend erfgoed wel behouden. Daarnaast bevinden er zich heel wat roerende zaken in onze monumenten die onroerend zijn geworden door bestemming. En dan zijn er ook nog de (top)stukken die een dubbele status genieten waardoor het onderscheid (over wat juridisch gezien tot het beleidsdomein Roerend Erfgoed of tot het beleidsdomein Onroerend Erfgoed behoort) helemaal onduidelijk wordt.

Roerende zaken die onroerend zijn geworden door bestemming, kunnen bijvoorbeeld geen subsidies krijgen uit culturele restauratie- en conservatiemiddelen voor roerend erfgoed. Als 'roerend-onroerend' erfgoed zijn ze bovendien vaak van tweede rang bij instandhoudingswerken omdat ze meer gezien worden als decoratieve elementen (aankleding) en dus als minder fundamenteel.

Met de steeds schaarser wordende subsidiemiddelen in de pot van de Vlaamse overheid is het bovendien uitermate belangrijk dat de middelen met een maximaal rendement, dus geconcentreerd in plaats van versnipperd worden ingezet. Het aanhalen van de banden tussen het domein Cultuur (roerend en immaterieel erfgoed) en het domein Onroerend Erfgoed door bijvoorbeeld erfgoedconvenants, Open Monumentendagen en Erfgoeddagen is bemoedigend, maar gaat niet ver genoeg. Een verantwoord erfgoedbeleid kan alleen als men de bevoegdheid Onroerend Erfgoed deel laat uitmaken van een cultuurbeleid dat ons Vlaamse patrimonium met passende trots als een totaalproject wil etaleren. Door het beleidsdomein Roerend Erfgoed en het beleidsdomein Onroerend Erfgoed bij elkaar te brengen, kan men immers integraal adviseren over alle onderdelen van ons erfgoed, over alles wat los en vast zit, als één onlosmakelijk, cultuurhistorisch geheel.

Ook in de Vlaamse erfgoedsector gaan steeds meer stemmen op om beide bevoegdheidsdomeinen te verenigen. In een interview sprak bijvoorbeeld ook de directeur van de erfgoedvereniging Herita, Kristl Strubbe, zich uit voor het samenvoegen van de twee beleidsdomeinen, Roerend Erfgoed en Onroerend Erfgoed.

Voor de indieners is het daarom hoog tijd dat de scheiding van deze Siamese tweeling ongedaan wordt gemaakt door het domein Roerend Erfgoed en het domein Onroerend Erfgoed beleidsmatig op elkaar af te stemmen door een integrale aanpak.

Wim WIENEN

Wim VAN DIJCK

Pieter HUYBRECHTS

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

– gelet op:
  1° het feit dat de bevoegdheid Roerend Erfgoed en de bevoegdheid Onroerend Erfgoed gescheiden zijn en verdeeld zijn over verschillende ministers;
  2° de schaarse middelen die er voor erfgoed worden uitgetrokken in het budget van de Vlaamse overheid, en overwegende dat bijgevolg de meest efficiënte verdeling ervan primordiaal is;

– overwegende dat:
  1° voorbeelden in het buitenland aantonen dat het voeren van een uniform en integraal erfgoedbeleid zijn vruchten afwerpt;
  2° de gescheiden aanpak er ook voor zorgt dat heel wat erfgoed verloren gaat;
  3° door de gescheiden aanpak er regelmatig discussies ontstaan over wat er al dan niet roerend en/of onroerend erfgoed is, en over de precieze bevoegdheidsafbakening;

– vraagt de Vlaamse Regering:
  1° de nodige maatregelen te nemen opdat de bevoegdheid Roerend Erfgoed en de bevoegdheid Onroerend Erfgoed onder één minister ressorteren;
  2° een uniform en integraal beleid uit te tekenen voor de bescherming van erfgoed en daarbij de steden en gemeenten te betrekken.

Wim WIENEN

Wim VAN DIJCK

Pieter HUYBRECHTS